

E. Rood-Pijpers
B. Rovers
F. van Gemert
C. Fijnaut

Preventie van jeugdcriminaliteit in een grote stad

Rood-Pijpers/Rovers/Van Gemert/Fijnaut:
Preventie van jeugdcriminaliteit in een grote stad

In dit boek is gezocht naar een antwoord op de vraag: wat mag er, mede in het licht van de resultaten van het wetenschappelijk onderzoek naar zowel de omvang en spreiding van (jeugd)criminaliteit in stedelijke gebieden als naar de doeltreffendheid van overheidsgroepen om de ontwikkeling van deze criminaliteit in te perken, worden verwacht van de beleidsinspanningen die de gemeente Rotterdam zich getroost om langs preventieve weg de (jeugd)criminaliteit in de wijken Afrikaanderwijk, Bloemhof en Hillesluis terug te dringen? De preventie van jeugdcriminaliteit wordt belicht vanuit drie invalshoeken: theorie, beleid en praktijk. In het eerste deel komen de theorieën en het beleid aan de orde. Eerst wordt op basis van de theorievorming nagegaan welke factoren criminaliteit in grootstedelijke gebieden beïnvloeden. Hierbij staan factoren op het niveau van de buurt en de groep, in het bijzonder de 'gang', centraal. Daarna volgt een beschrijving van het overheidsbeleid op drie terreinen: de sociale vernieuwing, de bestuurlijke preventie en het jeugdbeleid. Van het beleid op deze terreinen mag een preventief effect worden verwacht met betrekking tot (jeugd)criminaliteit. In het tweede deel wordt ingegaan op het preventiebeleid in drie wijken in Rotterdam. Allereerst vindt een sociografische beschrijving plaats van de drie wijken, gevolgd door een analyse van de criminaliteitsituatie. Daarna wordt nagegaan in hoeverre er sprake is van de vorming van jeugdbendes onder bepaalde groepen jongeren in die wijken. Ten slotte worden de recente activiteiten op bovengenoemde drie leidsterreinen beschreven, die zijn gericht op de vergroting van de veiligheid en op preventie van criminaliteit. Op basis van de theoretische bevindingen, de analyse van de problemen en het gevoerde beleid in de drie wijken worden aanbevelingen gedaan voor preventieve maatregelen in de drie wijken, waardoor de jeugdcriminaliteit op langere termijn kan worden teruggedrongen.

De auteurs zijn verbonden aan de Vakgroep Strafrecht en Criminologie van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid Erasmus Universiteit Rotterdam.



onder redactie van:

Dr. K. von Benda-Beckmann (redactie-secretaris)
Prof. Mr. H. de Doelder
Prof. Dr. R.M.G.E. Foqué
Prof. Mr. K.F. Haak
Dr. M.T. Kamminga
Prof. Mr. R.M. van Male

Eerder verschenen in deze reeks:

1. *Geïntegreerde rechtswetenschap*, R. Foqué, R. Ladan, E. Rood-Pijpers en A.C. Zijdeveld (red.)
2. *Bijdragen tot de rechtsgeschiedenis van de negentiende eeuw*, R. Pieterman, C.J.H. Jansen, G.E. van Maanen, E. Poortinga, T.J. Veen en W.J. Witteveen (red.)
3. *Opstellen over bestuursstrafrecht*, H. de Doelder en L.J.J. Rogier (red.)
4. *Taak en functioneren van het OM*, H. de Doelder, R.M.G.E. Foqué, R.A.F. Gerding (red.)

Preventie van jeugdcriminaliteit in een grote stad

*Elly Rood-Pijpers
Ben Rovers
Frank van Gemert
Cyrille Fijnaut*

sanders instituut

1995



Gouda Quint-Arnhem

Legenda bij de kaarten op de pagina's VI en VII

Op pagina VI wordt een overzicht gegeven van een deel van Rotterdam Noord en Zuid met daarin vermeld de namen van de verschillende deelgemeenten. De drie onderzoekswijken maken deel uit van de deelgemeente Feijenoord.

Op pagina VII zijn de drie wijken vergroot weergegeven. Wijk 86 is Afrikaanderwijk, wijk 81 is Bloemhof en wijk 82 is Hillesluis.

Inhoudsopgave

HOOFDSTUK I *Cyrille Fijnaut*

Inleiding

1. De voorgeschiedenis van het onderzoek 1
2. De opzet van het onderzoek 2
3. De voortgang van het onderzoek 4
4. De inhoud van deze studie 6

HOOFDSTUK II *Ben Rovers*

Spreading van criminaliteit in stedelijke gebieden: feiten, verklaringen en problemen

1. Inleiding 9
2. De empirie van spreading 9
3. Typologie van verklaringen 15
 - 3.1. Criminaliteit, structuurkenmerken en processen 15
 - 3.2. Procesverklaringen 18
4. Resultaten van empirisch onderzoek: een stand van zaken 24
 - 4.1. Uitgangspunt: het onderzoek van Shaw en McKay 24
 - 4.2. Kenmerken van de sociale structuur 26
 - 4.2.1. Sociaal-economische status (SES) 27
 - 4.2.2. Overige kenmerken van de sociale structuur 32
 - 4.3. Kenmerken van de fysieke structuur 37
 - 4.3.1. Benaderingen in het verlengde van de sociale-desorganisatiebenadering 37
 - 4.3.2. De gelegenheidsbenadering van Cohen en Felson gezien vanuit een rationeel-keuzeperspectief 44
 - 4.3.3. Empirische toepassingen van het rationele-keuzemodel op individueel en geaggregeerd niveau 48
5. Problemen en vooruitzichten 55

5.1. Empirische kwesties	56
5.2. Theoretische kwesties	60
6. Samenvatting	64

HOOFDSTUK III *Frank van Gemert*

Amerikaanse gangs en Nederlandse jeugdbendes

1. Inleiding	69
2. Een definitie van de gang	72
3. Verklaringen voor het ontstaan van gangs	73
3.1. Inleiding	73
3.2. Fysieke structuur	74
3.3. Sociale structuur	75
3.3.1. Strain en onderklasse	76
3.3.2. Controle en sociale orde	78
3.4. Cultuur	82
3.5. Individu, reputatie en geweld	85
3.6. Het ontstaan van gangs, samenvatting	89
4. Jeugdbendes in Nederland, een verkenning	90
4.1. Inleiding	90
4.2. Jeugdbendes in de literatuur	91
4.3. Gangs, beelden in de media	93
4.4. Jeugdbendes in Nederland, voorlopige bevindingen	95
5. Marokkaanse Jeugdbendes in de literatuur	97
5.1. Inleiding	97
5.2. Sociaal-economische positie en criminaliteit	97
5.3. Marokkaanse groepen en groepsriminaliteit	99
5.4. Critiek op het idee van de Marokkaanse jeugdbende	102

HOOFDSTUK IV *Ely Rood-Pipers*

Het landelijk preventiebeleid op drie sporen

1. Inleiding	107
2. Probleemgedrag en criminaliteit onder jongeren: een schets	110
2.1. Inleiding	110

2.2. Aard en omvang van probleemgedrag onder jongeren	111
2.3. Achtergronden van probleemgedrag en criminaliteit onder jongeren	117
2.4. Verschillende vormen van preventie	121
3. Preventiebeleid voor jongeren op drie sporen	125
3.1. Het beleid in de jeugdzorg op landelijk niveau	125
3.1.1. Inleiding	125
3.1.2. Knoop punten in de jeugdzorg	128
3.1.3. Voorgestelde wijzigingen in de jeugdzorg	130
3.2. Het sociale vernieuwingsbeleid op landelijk niveau	130
3.2.1. Inleiding	131
3.2.2. De doelstellingen en beleidsterreinen van sociale vernieuwing	134
3.2.3. De beleidstheorie achter sociale vernieuwing	134
3.2.4. Het sociale-vernieuwingsbeleid in de periode 1990-1993	136
3.3. Het criminaliteitspreventiebeleid	140
3.3.1. De achtergronden van het criminaliteitspreventiebeleid	140
3.3.2. De ontwikkeling van het preventiebeleid van 1985-1993	143
3.3.3. De hoofdlijnen van het preventiebeleid	145
3.3.4. Het criminaliteitspreventiebeleid in uitvoering	149
3.3.5. Het integraal veiligheidsbeleid vanaf 1993	151
4. De evaluatie van het preventiebeleid op twee sporen	154
4.1. Inleiding	154
4.2. Evaluatie van het sociale-vernieuwingsbeleid in de periode 1990-1993	155
4.2.1. Een evaluatie vanuit een bestuurskundige invalshoek	155
4.2.2. Een evaluatie van de beleidstheorie	157
4.2.3. Het sociale-vernieuwingsbeleid: een slotbeschouwing	159
4.3. De evaluatie van het criminaliteitspreventiebeleid	161
4.3.1. Een evaluatie van de beleidstheorie	161
4.3.2. Het criminaliteitspreventiebeleid: een slotbeschouwing	163
5. Effecten van preventieprojecten	165
5.1. Inleiding	165
5.2. Effecten van persoonsgerichte preventieprojecten	166

5.3. Effecten van situatie- en/of delictgerichte projecten	172
5.4. Voorwaarden voor een succesvol preventiebeleid	177
5.4.1. Inleiding	177
5.4.2. Organisatorische voorwaarden voor een effectief preventiebeleid	177
5.4.3. Inhoudelijke voorwaarden voor een succesvol preventiebeleid	183
5.5. Effecten van preventieprojecten voor jongeren: een slotbeschouwing	184
5.5.1. Inleiding	184
5.5.2. Effecten van situatie-/delictgerichte projecten: een slotbeschouwing	184
5.5.3. Effecten van persoonsgerichte projecten: een slotbeschouwing	185
6. Preventiebeleid op drie sporen: samenvatting en conclusie	187

HOOFDSTUK V *Elly Rood-Pijpers*

Een sociografische schets van de wijken Afrikaanderwijk, Bloemhof en Hillestuis

1. Inleiding	191
2. Demografische kenmerken	192
3. Sociaal- economische kenmerken	195
4. Gegevens over de woonsituatie	197
5. De politieke voorkeur	201
6. Gegevens betreffende de gezondheidssituatie	204
7. Geregistreerde hulpvraag	205
8. Maatschappelijke voorzieningen en instellingen	210
9. Samenvatting	212

HOOFDSTUK VI *Ben Rovers*

De criminaliteit in de drie wijken

1. Inleiding	215
--------------	-----

2. Historisch overzicht	216
2.1. Gegevens van de meldkamer, recherche en geïnformeerde dienst	217
2.2. Gegevens van de kinderoplicht	226
2.3. De personeelontwikkeling van het politieapparaat in relatie tot ontwikkelingen in de geregistreerde criminaliteit	229
3. Een beschrijving van de huidige situatie	232
3.1. Slachtofferonderzoek onder de Rotterdamse bevolking	234
3.2. Aangiftenregistratie van de politie	238
3.3. Meldingenregistratie van de politie	243
3.4. Verdachtgegevens van de jeugdpolitie met betrekking tot first offenders	247
3.5. De criminaliteit per gebied/ buurt samengevat	251
3.6. De subjectieve sociale veiligheid en het oordeel over de politie	253
4. Relatie tussen criminaliteit en sociale structuur in buurten	256
5. Samenvatting en conclusies	260
5.1. Historische ontwikkeling	260
5.2. De actuele situatie	261
5.3. De relatie tussen criminaliteit en sociale structuur van buurten	262

HOOFDSTUK VII *Frank van Gemert*

Marokkaanse jeugdbendes in Rotterdam-Zuid?

1. Inleiding	265
2. Veldwerk 'op Zuid'	267
2.1. Setting	267
2.2. Methode	270
2.3. Informanten	274
3. Marokkaanse migranten in Rotterdam-Zuid	276
4. Gedrag van Marokkaanse en Turkse jongens	277
4.1. Turkse jongens	280
4.2. Marokkaanse jongens	283
4.2.1. Tegenstellingen	284
4.2.2. Coalities	287

4.3. De Marokkaanse groep en sociale controle	291
4.3.1. Het Marokkaanse gezin	293
4.3.2. Sociale controle en roddel	296
5. Marokkaanse jeugdbendes, een fictie	298
HOOFDSTUK VIII <i>Elly Rood-Pijpers</i>	
Het lokale beleid in de drie wijken	
1. Inleiding	301
2. Het jeugdbeleid en het jongerenwerk in Rotterdam	303
2.1. Het jeugdhulpverleningsbeleid	303
2.2. De ontwikkelingen in het jongerenwerk	305
2.2.1. Inleiding	305
2.2.2. Het jongerenwerk in de wijken	308
2.2.2.1. Het jongerenwerk in Afrikaanderwijk	308
2.2.2.2. De ontwikkeling van het jongerenwerk in Bloemhof en Hillesluis	312
2.2.2.3. Het jongerenwerk in Bloemhof	314
2.2.2.4. Het jongerenwerk in Hillesluis	317
3. Sociale vernieuwing en wijkveiligheid: een nieuw beleid in Rotterdam	318
3.1. Inleiding	318
3.2. De achtergronden en de uitgangspunten van sociale vernieuwing in Rotterdam	320
3.3. Doelstellingen van sociale vernieuwing	321
3.4. Beleidsterreinen van sociale vernieuwing	323
3.5. De evaluatie van het sociale-vernieuwingsbeleid in Rotterdam	331
3.6. Het wijkveiligheidsbeleid in Rotterdam	332
3.7. Sociale vernieuwing op wijkniveau	336
3.7.1. Sociale vernieuwing in Afrikaanderwijk	336
3.7.1.1. Een beschrijving van de problemen in Afrikaanderwijk	336
3.7.1.2. Werkerreinen van het wijkbeheer	337
3.7.1.3. De projecten op het terrein van wijkbeheer en wijkveiligheid	339
3.7.1.4. Sociale vernieuwing op scholen	345

3.7.1.5. Projecten op het terrein van arbeid	345
3.7.2. Sociale vernieuwing in Bloemhof	346
3.7.2.1. Een beschrijving van de problemen in Bloemhof	346
3.7.2.2. Werkerreinen van het wijkbeheer	348
3.7.2.3. De projecten op het terrein van wijkbeheer en wijkveiligheid	350
3.7.2.4. Sociale vernieuwing op scholen	354
3.7.2.5. Projecten op het terrein van arbeid	355
3.7.2.6. Projecten op de terreinen gezondheidszorg en minima	356
3.7.3. Sociale vernieuwing in Hillesluis	356
3.7.3.1. Een beschrijving van de problemen in Hillesluis	356
3.7.3.2. Werkerreinen van het wijkbeheer	357
3.7.3.3. De projecten op het terrein van wijkbeheer en wijkveiligheid	358
3.7.3.4. Sociale vernieuwing op scholen	363
3.7.3.5. Projecten op het terrein van arbeid	364
4. De ontwikkeling van het bestuurlijk preventiebeleid in Rotterdam	364
5. Het beleid in de drie wijken: een antwoord op de problemen?	366
5.1. Samenvatting van de veiligheidsproblemen in de drie wijken	366
5.2. Samenvatting van het beleid in de drie wijken	367
5.3. Problemen en beleid: op de goede weg?	369
6. Aanbevelingen	373
6.1. Inleiding	373
6.2. Sociale samenhang, mobiliteit en sociale differentiatie	373
6.3. Sociale samenhang en wijkbeheer	376
6.4. Primaire en secundaire preventie van problemen van jongeren en gezinnen	377
6.5. Preventie van onveiligheid	380
6.6. Preventie-activiteiten voor Marokkaanse jongeren	381
7. Conclusie	384
HOOFDSTUK IX <i>Cyrille Fijnaut</i>	
Algemene conclusie	
	387

BIJLAGEN

Literatuur bij de hoofdstukken

391

Bijlage I bij hoofdstuk VIII

418

Geraadpleegde bronnen bij de wijkbeschrijving

HOOFDSTUK I

Cyrille Fijnaut

Inleiding

1. De voorgeschiedenis van het onderzoek

In de jaren 1987-1990 verrichtten enkele leden van de Vakgroep Strafrecht en Criminologie, Faculteit der Rechtsgeleerdheid, Erasmus Universiteit Rotterdam een onderzoek naar de onveiligheidsproblemen en het hiertegen gevoerde beleid op de Boulevard Zuid en in de wijken daaromheen, Bloemhof en Hillesluis. Over dit onderzoek werd verslag uitgebracht in de studie *Een winkelboulevard in problemen: samenleving en criminaliteit in twee Rotterdamse buurten*.¹ Zoals de ondertitel van deze studie verraadt, stond haar opzet nog geheel in het teken van het beleidsplan *Samenleving en criminaliteit* uit 1985. Haar conclusie haakte echter in op de nieuwe ideeën die, juist in Rotterdam, onder de vlag van de sociale vernieuwing ook op het vlak van de (preventieve) bestrijding van criminaliteit werden verkonigd. Bij deze ideeën moet ten eerste worden gedacht aan de opvatting dat het probleem van de zogenaamde kleine criminaliteit niet langer, zoals in *Samenleving en criminaliteit* gebeurde, wordt gezien als vooral een probleem van 'gelegenheid' (om criminaliteit te plegen) en (meer) 'controle' (om haar terug te dringen), maar als een probleem dat ten nauwste is verweven met andere belangrijke maatschappelijke problemen (werkgelegenheid, huisvesting, onderwijs e.a.), en dat dus alleen maar echt kan worden teruggedrongen in de mate waarin eveneens aan de oplossing van die andere problemen wordt gewerkt. Ten tweede gaat het hier om het idee dat het probleem van die kleine criminaliteit niet moet worden gesitueerd op welbepaalde specifieke lokaties in de steden, maar moet worden geplaatst op het niveau van hele wijken en dus ook op dit niveau moet worden aangepakt, als onderdeel van het algemene bestuurlijke beleid.

1. C. Fijnaut, H. Moerland en J. uit Beijerse, *Een winkelboulevard in problemen: samenleving en criminaliteit in twee Rotterdamse buurten*, Arnhem Gouda Quint 1991.